

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРЧУВАННЯ ТА ТОРГІВЛІ**

ПРОГРАМА АТЕСТАЦІЙНОГО ІСПИТУ

**для здобувачів вищої освіти
зі спеціальності 051 – Економіка
спеціалізації "Економіка підприємства"
ступеню підготовки бакалавр**

Програма атестаційного іспиту для здобувачів вищої освіти зі спеціальності 051 – Економіка спеціалізації "Економіка підприємства" ступеню підготовки бакалавр

Укладачі: Чорна М.В., Гросул В.А., Шинкар С.М., Михайлова О.В., Смірнова П.В., Волосов А.М.

Рецензенти: Андросова Т.В., канд. екон. наук, професор кафедри зовнішньоекономічної діяльності Харківського державного університету харчування та торгівлі
Ушакова Н.Г., канд. екон. наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії та права Харківського державного університету харчування та торгівлі

Рекомендовано кафедрою економіки підприємств харчування та торгівлі
Протокол від 05.11.2018 року № 4

Схвалено науково-методичною комісією економічного факультету ХДУХТ
Протокол від 09.11.2018 року № 2

© Чорна М.В., Гросул В.А., Шинкар С.М., Михайлова О.В., Смірнова П.В., Волосов А.М., укладачі, 2019
© Харківський державний університет харчування та торгівлі, 2019

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Теоретичні питання та їх зміст	5
1. Економіка підприємства	5
2. Стратегія підприємства.....	18
3. Проектний аналіз	24
4. Планування і контроль на підприємстві.....	30
5. Потенціал і розвиток підприємства.....	37
Рекомендована література.....	44

ВСТУП

Атестаційний іспит з професійно-орієнтованих дисциплін зі спеціальності 051 – Економіка спеціалізації «Економіка підприємства» проводиться по закінченні теоретичної та практичної підготовки майбутнього фахівця в 8-му семестрі (денна та заочна форми навчання).

До атестаційного іспиту допускаються здобувачі вищої освіти, які склали всі поточні іспити та заліки, успішно захистили курсові роботи, що передбачені навчальним планом та не мають будь-яких академічних заборгованостей.

Атестаційний іспит проводиться в письмовій формі. Відповідно до прийнятої форми атестаційного іспиту здобувач вищої освіти надає відповіді на комплексні кваліфікаційні завдання, які розроблено кафедрою економіки підприємств харчування та торгівлі ім. І.Г. Бережного. Ці завдання складаються з теоретичних питань у формі тестів і практичної частини, яка являє собою комплекс проблемно-розрахункових завдань, що потребують розв'язання. Для виконання практичної частини екзаменаційного білету здобувачеві вищої освіти необхідно використовувати не тільки теоретичні знання, а й усі набуті в процесі навчання практичні навички з аналізу, планування, прогнозування діяльності підприємств, окремих показників їх господарсько-фінансової діяльності, обґрунтування та прийняття тих чи інших господарських рішень.

Програму атестаційного іспиту з професійно-орієнтованих дисциплін складають теоретичні питання з таких дисциплін: «Економіка підприємства», «Стратегія підприємства», «Проектний аналіз», «Планування і контроль на підприємстві», «Потенціал і розвиток підприємства».

Програму атестаційного іспиту підготовлено для здобувачів вищої освіти зі спеціальності 051 – Економіка спеціалізації «Економіка підприємства» всіх форм навчання з метою їх ознайомлення з переліком теоретичних питань, що виносяться на іспит з професійно-орієнтованих дисциплін та надання допомоги під час самостійної підготовки до такої форми державної атестації.

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ТА ЇХ ЗМІСТ

1. ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

Тема 1. ТЕОРІЇ ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМСТВ ТА ОСНОВИ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Роль підприємства у національній економічній системі. Предмет і об'єкт економіки підприємства. Підприємство як спосіб задоволення внутрішніх і зовнішніх економічних інтересів учасників. Учасники бізнесу («стейкхолдери») підприємства, їх основні цілі та сфери контролю. Поняття підприємства як організаційно виокремлено та економічно самостійної первинної ланки виробничої сфери.

Вирішення концептуальної економічної проблеми на рівні підприємства. Підприємство у неокласичній, інституційній, еволюційній, інтеграційній, підприємницькій та інших теоріях. Модифікації теорій і сформовані моделі на їх основі. Основні чинники наукового розвитку економіки підприємства.

Підприємництво як особливий вид діяльності, стиль і тип господарської поведінки. Функції підприємницької діяльності. Сучасне визначення підприємництва. Суб'єкти та об'єкти підприємництва.

Принципи здійснення підприємництва. Індивідуальна і колективна форми підприємництва. Класична та інноваційна форми підприємництва.

Підприємництво як важіль зміни структури економіки, «живильне середовище» для конкуренції, каталізатор економічного розвитку, чинник економії і раціонального використання ресурсів, сильний стимул високоефективної праці. Підприємництво – необхідна умова досягнення економічного успіху.

Тема 2. ВИДИ ПІДПРИЄМСТВ, ЇХ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ТА НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ

Юридичні аспекти, що слугують законодавчою базою функціонування підприємства (організації) та об'єднання підприємств. Господарський кодекс України: суб'єкти господарювання, їх майно, зобов'язання та відповідальність. Статут підприємства. Генеральний тарифна угода. Колективний договір. Інші правові документи, що регулюють окремі напрями діяльності підприємства.

Практичне значення класифікації підприємства за організаційно-правовими характеристиками. Виокремлення підприємств за окремими ознаками: залежно від форм власності (приватне, колективне, комунальне, державне, зі змішаною формою власності, іноземні інші види), залежно від

способу утворення (заснування) та формування статутного фонду (унітарні та корпоративні); за правовим статусом і формою господарювання (одноосібні, кооперативні, господарські товариства, орендні)

Тема 3. ЗОВНІШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ГОСПОДАРЮВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Необхідність і значення врахування впливу зовнішнього середовища на підприємство. Еволюція поняття «зовнішнього середовища» та його моделей. Сучасні підходи до поняття та складових елементів навколишнього середовища підприємства та організації. Характеристика суб'єктів мікросередовища (постачальники ресурсів, посередники, конкуренти та інші).

Склад, форми і способи врахування дій інтегрованих і диференційованих чинників макросередовища на підприємствах. Природні, демографічні, науково-технічні, економічні, міжнародні та інші чинники макросередовища. Загальні тенденції світового та регіонального соціально-економічного розвитку та перспективи участі України у міжнародних організаціях. Методичні засади оцінки ступеня впливу чинників, які накладають обмеження, визначають можливості та передумови адаптації підприємств до сучасних змін зовнішнього середовища.

Тема 4. РИНОК І ПРОДУКЦІЯ

Вузьке та розширене тлумачення ринку. Функції ринку: ціноутворююча, посередницька, регулююча, реалізуюча, економічна, інтегруюча, інформаційна, стимулююча, контролююча. Характеристика та параметри різних форм і типів ринків. Чотирипозиційний підхід до загальної структури ринків: з позицій або суб'єктного складу, продуктово-ресурсного наповнення, елементно-технологічних зв'язків і територіально-просторової організації.

Ринки продовольчих і непродовольчих товарів широкого вжитку, ринки знарядь праці та інших видів продукції. Складові елементи ринку продукції, послуг.

Тема 5. СТРУКТУРА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Поняття «виробнича структура». Принципи класифікації виробничих структур. Цехова, без цехова, корпусна та комбінатська виробничі структури.

Технологічна, предметна та змішана виробничі структури. Підприємства з комплексною та спеціалізованою структурами виробництва. Фактори, що впливають на формування виробничої структури підприємства.

Інфраструктура підприємства, її види. Система технічного обслуговування виробництва, її функції та структурні підрозділи підприємства. Соціальна інфраструктура підприємства.

Поділ праці на підприємстві та необхідність управління. Поняття «управління підприємством». Об'єкт і суб'єкт управління. Система управління як процес реалізації функцій управління та реалізації функцій управління та прийняття управлінських рішень. Система управління як сукупність сфер управлінської діяльності та органів управління підприємством.

Поняття «функція управління». Сутнісна характеристика планування, організації, мотивації та контролю як загальних функцій управління підприємством. Взаємозв'язок функцій управління в циклі менеджменту.

Поняття «метод управління». Класифікація методів управління. Змістова характеристика економічних, організаційно-розпорядчих та соціально-психологічних методів управління.

Тема 6. ТОВАРНА ТА ЦІНОВА ПОЛІТИКА

Особливості товарної політики на підприємствах різних напрямків діяльності. Механізм здійснення товарної інноваційної політики. Шляхи забезпечення конкурентоспроможності продукції. Формування асортименту товарів та управління ним. Розробка товарної марки та здійснення її правової охорони. Розробка та здійснення стратегії пакування та обслуговування товарів (сервісу).

Функції ціни. Складові елементи ціни продукції (послуг). Основні види цін і товарів за окремими класифікаційними ознаками. Характеристика окремих цін і тарифів. Система франкування цін. Основні види ринкових цін без певної класифікаційної ознаки. Основні методи ціноутворення на продукцію (послуги).

Цінова політика в системі маркетингу. Види, цілі та завдання цінової політики. Вибір цінової політики з урахуванням особливостей маркетингової діяльності підприємства. Методичний підхід до визначення структури та рівня ціни в процесі формування цінової політики підприємства.

Тема 7. ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Прогнозування діяльності підприємства: основні принципи і методи. Планування як домінуюча функція управління. Принципові основи планування. Елементи внутрішнього фірмового планування. Етапи планування. Види і методи планування діяльності підприємства.

Сутність стратегічного планування. Основні етапи стратегічного планування діяльності підприємства. Методи вибору стратегії. Різновиди стратегії (зростання, стабілізації, виживання). Відмінність тактичного планування діяльності підприємства.

Тема 8. ОБҐРУНТУВАННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРОГРАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Поняття виробничої програми та правила її розробки. Натуральні показники виробничої програми, їх значення та необхідність застосування. Вартісні показники виробничої програми підприємства: товарна продукція, валова продукція, реалізована продукція, чиста продукція, умовно-чиста продукція, нормативно-чиста продукція, валовий та внутрішньозаводський оборот підприємства, нормативна вартість обробки продукції.

Обґрунтування виробничої програми наявними ресурсами та виробничими потужностями.

Тема 9. ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ

Класифікація видів основного капіталу. Видова (виробнича) структура основного капіталу підприємства. Фактори та тенденції динаміки виробничої структури основного капіталу підприємств.

Основний капітал, основні фонди, основні засоби. Форми обліку основних фондів у натуральному виразі, переваги та недоліки. Необхідність застосування вартісної оцінки основних фондів підприємства. Види оцінки основних фондів: за первісною, відновною та залишковою вартістю. Періодична індексація основних фондів.

Фізичний (матеріальний) та економічний знос основних фондів. Амортизація основних фондів. Поділ основних фондів на групи для здійснення процесу нарахування амортизації. Норми амортизаційних відрахувань. Методи амортизації.

Просте та розширене відтворення основних фондів. Поточний, капітальний та відновний ремонт основних фондів. Економічне та соціальне значення підвищення ефективності відтворення та використання основних фондів підприємства. Система показників ефективності відтворення, рівня використання окремих видів і всієї сукупності основних фондів підприємства. Шляхи підвищення ефективності використання основних фондів підприємства за сучасних умов господарювання.

Тема 10. ОБОРОТНИЙ КАПІТАЛ

Оборотний капітал, оборотні фонди, фонди обігу і оборотні кошти підприємства. Характеристика виробничих запасів, незавершеного виробництва і витрат майбутніх періодів. Сутнісна характеристика оборотного капіталу. Обслуговування оборотними коштами сфер виробництва та обігу. Функціональна та елементна структура оборотного капіталу. Нормовані та ненормовані оборотні кошти. Джерела формування оборотного капіталу.

Основні показники рівня ефективності використання оборотного капіталу: коефіцієнти оборотності та завантаження, тривалість одного обороту, рентабельність; методика їх обчислення. Вплив оборотності оборотного капіталу на кінцеві результати роботи підприємства. Значення та шляхи прискорення оборотності оборотного капіталу в сучасних умовах. Шляхи підвищення використання оборотного капіталу.

Тема 11. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ

Поняття «інтелектуальна власність» та її особливості. Природа походження інтелектуальної власності. Процес перетворення інтелектуальних продуктів в об'єкти інтелектуальної власності.

Поняття і види нематеріальних ресурсів підприємства, їхній вплив на конкурентоспроможність його продукції на ринку. Характеристика об'єктів промислової власності: винаходів, промислових зразків, корисних моделей, товарних знаків і знаків обслуговування. Інформація як особливий суспільний ресурс. Інші нематеріальні ресурси (ноу-хау, раціоналізаторські пропозиції, найменування походження товару, гудвіл фірми).

Поняття та елементний склад нематеріальних активів (патенти на право виключного користування об'єктами промислової власності, авторське право, право на користування іншими нематеріальними ресурсами у формі ліцензії тощо). Оцінка і строки зношування (старіння) нематеріальних активів підприємства.

Тема 12. ПЕРСОНАЛ ПІДПРИЄМСТВА, ПРОДУКТИВНІСТЬ, МОТИВАЦІЯ ТА ОПЛАТА ПРАЦІ

Категорії персоналу підприємств (керівники, спеціалісти, службовці, робітники). Поділ персоналу за професіями, спеціальностями і класифікацією. Особливості структури персоналу підприємств та організацій різних типів, розмірів і форм власності.

Чинники, які мають враховуватись у процесі розрахунків необхідної чисельності персоналу фірми. Визначення чисельності працівників управління, спеціалістів і службовців для підприємств різних розмірів, форм власності та сфер діяльності. Розрахунки чисельності окремих категорій робітників різних виробничих підприємств.

Продуктивність праці як економічна категорія. Різноманітність до визначення та можливі методи розрахунку продуктивності праці на підприємствах виробничої сфери. Показники рівня продуктивності праці.

Поняття оплати праці. Основна заробітна плата і додаткова оплата праці. Основні функції заробітної плати (відтворювальна, стимулююча, регулююча, соціальна) та їх реалізація. Форми заробітної плати, що базуються на тарифній системі (відрядна, погодинна). Основні системи оплати праці: пряма відрядна, непряма відрядна, відрядно-преміальна, відрядно-прогресивна, акордна; проста погодинна, почасово-преміальна, за посадовими окладами. Змішані форми і системи оплати праці.

Тема 13. ІНВЕСТИЦІЇ

Сутнісна характеристика інвестицій. Функціонально-елементний склад інвестицій підприємства. Реальні та фінансові інвестиції, прямі та непрямі інвестиції, короткострокові та довгострокові інвестиції. Внутрішні та зовнішні джерела інвестування.

Розрахунки обсягу потрібних реальних інвестицій з урахуванням економічної ситуації на ринку і підприємстві. Варіанти можливих економічних ситуацій, що мають враховуватися у процесі визначення необхідного обсягу інвестицій. Обґрунтування конкретних джерел фінансування капітальних вкладень та обчислення необхідного їх обсягу інвестицій. Обґрунтування конкретних джерел фінансування капітальних вкладень та обчислення необхідного їх обсягу відповідно до можливих варіантів економічної ситуації на ринку і підприємстві.

Загальні положення методології визначення ефективності реальних і фінансових інвестицій. Методика оцінки ефективності реальних інвестицій за

умов ринкових відносин між господарюючими суб'єктами з урахуванням грошових потоків, ставки дисконту (капіталізації), господарського ризику та інфляції. Показники оцінки ефективності виробничих інвестицій: чистий приведений дохід, індекс дохідності, період окупності, внутрішня норма дохідності.

Тема 14. ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Інноваційна діяльність підприємства в сучасних умовах. Поняття інновацій, причини виникнення та результати впровадження. Види інновацій та критерії їх класифікації (за сферами діяльності, за спрямованістю дій, за охопленням очікуваної частки ринку, залежно від технологічних параметрів). Поняття та характеристика інноваційного процесу. Інноваційна діяльність підприємства. Фактори, що сприяють та протидіють інноваційній діяльності.

Види ефектів від реалізації інновацій. Економічний ефект як узагальнюючий показник ефективності інновацій. Показники ефективності інновацій та їх класифікація (за видом узагальнюючого показника; за видом економічних суб'єктів, за методом зіставлення різномісцевих грошових затрат і результатів). Система показників оцінки загальної економічної ефективності інноваційних проектів (інтегральний ефект, індекс рентабельності інновацій, період окупності, норма рентабельності).

Тема 15. ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНА БАЗА ТА ВИРОБНИЧА ПОТУЖНІСТЬ

Поняття і значення техніко-технологічної бази виробництва. Складники техніко-технологічної бази, можливі та ефективні шляхи її формування і відтворення на підприємстві. Лізинг як форма оновлення технічної бази виробництва (діяльності). Технологічні уклади і сучасні особливості формування виробничої (техніко-технологічної) бази підприємств різних галузей.

Змістова характеристика і форми технічного розвитку підприємства (технічне переозброєння: модернізація, капітальний ремонт і заміна діючого устаткування). Діагностика стану технічного розвитку підприємства: сутність, процедура та основні показники (технічна оснащеність праці, рівень технології, технічний рівень устаткування, рівень комп'ютеризації та автоматизації виробничих процесів і процесів управління). Організаційно-економічне управління технічним розвитком підприємства, його передбачуваність,

етапність і послідовність.

Поняття, види і чинники формування виробничої потужності. Загальні методичні принципи розрахунку виробничої потужності заново створюваного та діючого підприємства. Показники та шляхи підвищення використання виробничих потужностей.

Тема 16. МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ВИРОБНИЧА ЛОГІСТИКА

Роль логістики в формуванні доданої вартості продукту. Витратні фактори виробництва та доля в них логістичних операцій. Методи оцінки витрат протягом циклу переміщення та переробки матеріалів. Координація логістичних операцій постачання, виробництва, кооперації, збуту. Методи розрахунку часу виконання замовлення. Пріоритетні напрямки робіт по оптимізації функціонування виробничої системи.

Матеріальний потік та його різновиди. Специфічні риси матеріального потоку в залежності від різних типів виробництва. Технологія планування та організації систем руху матеріальних потоків. П'ять кроків організації матеріального потоку. Методи аналізу матеріальних потоків.

Характеристика, форми і системи матеріально-технічного забезпечення виробництва. Складські та транспортні аспекти функціонування матеріального потоку. Децентралізована (пасивна) і централізована (активна) системи живлення матеріалами внутрішньовиробничих підрозділів. Обчислення потреби підприємства в матеріалах. Управління матеріально-технічним забезпеченням.

Тема 17. ОРГАНІЗАЦІЯ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Поняття операційної діяльності та виробничого процесу. Класифікація виробничих процесів. Принципи раціональної організації операційної діяльності.

Сутнісна характеристика одиничного, серійного масового типів виробництва. Дослідно-експериментальне виробництво. Характеристика робочих місць за ознаками особливостей операцій та обладнання в різних типах виробництва. Вплив типів виробництва на його організаційну, технічну побудову та ефективність. Застосовані методи організації виробництва. Властиві ознаки, сфери застосування і модифікації не потокового виробництва. Загальна характеристика потокового виробництва. Особливості організації та

основні параметри функціонування потокових ліній. Тенденції розвитку потокового виробництва в Україні та інших країнах світу.

Сутність і соціально-економічне значення застосування різних форм організації виробництва.

Тема 18. СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ І КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ (ПОСЛУГ)

Якість продукції як економічна категорія. Показники якості продукції та їх характеристика. Методи оцінки якості продукції. Суть, актуальність і принципи оцінки конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств на ринку. Основні зовнішні та внутрішні фактори конкурентних переваг товару: характеристика та оцінка впливу їх на конкурентоспроможність. Багатоспрямований вплив підвищення якості виробів на економіку та імідж підприємства. Зовнішні та внутрішні фактори конкурентних переваг суб'єктів господарювання. Зростаючий випуск конкурентоспроможної продукції як необхідна умова виходу на світовий ринок і формування сталого іміджу на ньому, забезпечення стабільного фінансового стану підприємства. Чинники впливу на рівні конкурентоспроможності продукції на різних ринках. Показники рівня конкурентоспроможності продукції. Методи оцінювання конкурентоспроможності продукції.

Передумова та сутність системи забезпечення якості продукції. Дієвість системи забезпечення якості продукції. Міжнародні системи управління якістю продукції: структура, технологія розробки і впровадження, нормативно-організаційне забезпечення. Шляхи поліпшення якості виробів: технічні, організаційні, соціально-економічні. Економічна ефективність поліпшення якості продукції.

Тема 19. ВИТРАТИ НА ВИРОБНИЦТВО ТА РЕАЛІЗАЦІЮ ПРОДУКЦІЇ

Витрати як процес формування і використання ресурсів. Різновиди витрат: операційні, інвестиційні та фінансові витрати. Витрати у формі грошових виплат і нарахувань. Класифікація витрат за об'єктами формування, методами обчислень на різні види продукції, реакцією на обсяг виробництва. Явні та неявні (альтернативні) витрати. Структура сукупних витрат підприємства за їх видами (елементами), співвідношення прямих і непрямих, змінних і постійних витрат та її практичне значення.

Функції і побудова системи управління витратами. Важливість

обґрунтування рівня витрат і контролю їх формування за центрами відповідальності. Функціональний аспект системи управління витратами: нормування, планування, облік, аналіз витрат і формування їх зниження. Організаційна система управління витратами на підприємстві, сутність експрес-аналізу «витрати – випуск – прибуток» і його роль в управлінні витратами. Резерви і чинники раціонального використання резервів і зниження витрат.

Диференціація витрат за місцями їх формування і центрами відповідальності. Прямі та загальні, регульовані та нерегульовані витрати підрозділів. Методика складання кошторисів підрозділів різного функціонального призначення. Гнучкі кошториси. Розподіл витрат на змінні та постійні у процесі складання гнучких кошторисів. Кошторис підприємства в цілому, порядок його розробки.

Калькулювання і його роль в управлінні витратами. Собівартість окремих видів продукції за повними і неповними витратами. Особливості методів калькулювання у однопродуктовому і багатопродуктовому виробництвах. Собівартість продукції на різних етапах операційного циклу: незавершеного виробництва, товарної і реалізованої продукції.

Тема 20. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Фінансова діяльність, її роль і місце в управлінні підприємствами різних сфер бізнесу. Основні джерела фінансування діяльності підприємств і обчислення вартості використання. Джерела формування доходу і прибутку підприємства. Складання фінансового плану підприємства (організації). Фінансова звітність підприємства: баланс, звіт про фінансові результати, звіт про власний капітал, звіт про рух грошових коштів. Накопичений обліково-звітної інформації для аналізу фінансово-економічних результатів підприємства. Правила читання фінансової звітності.

Класифікація різновидів доходу та прибутку підприємств: валовий дохід, чистий дохід, дохід за сферами діяльності, маржинальний дохід, валовий прибуток, оподатковуваний прибуток, чистий прибуток, реінвестований прибуток тощо. Методика обчислення рентабельності: продукції, продажу, виробничих фондів (виробництва); сукупних активів; власного (акціонерного) капіталу. Зростання прибутковості діяльності підприємства під впливом дії окремих чинників. Динаміка та шляхи підвищення рентабельності на підприємствах різних галузей економіки України.

Предикативні, адаптивні, мультиплікативні, синергічні, стохастичні, детерміновані та інші моделі інтегральної оцінки фінансово-економічного стану

підприємства. Методичні підходи до оцінки загального фінансово-економічного стану підприємства. Групи показників для оцінки прибутковості, ліквідності, оборотності, стабільності та ділової активності, методи їх обчислення.

Тема 21. ІНТЕГРАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ

Економічна сутність і загальний методологічний підхід до вимірювання ефективності діяльності підприємства. Змістова характеристика видів ефективності: за наслідками, за місцем отримання ефекту, за ступенем збільшення ефекту, за метою призначення. Специфічні форми ефектів у діяльності підприємства. Критерії ефективності виробництва: продуктивність, економічність, якість, конкурентоспроможність, інноваційність тощо.

Порівняльна характеристика методичного інструментарію оцінки ефективності діяльності сучасних компаній: ринкові, фінансові, витратні і нефінансові показники. Принципи формування системи показників ефективності виробничо-комерційної діяльності підприємства.

Сутність та основні складові конкурентоспроможності підприємства. Зростаючий випуск конкурентоспроможної продукції як необхідна умова виходу на світовий ринок і формування сталого іміджу на ньому, забезпечення стабільного фінансового стану підприємства. Технічні, організаційні та соціальні шляхи (заходи) підвищення конкурентоспроможності продукції підприємств України.

Класифікація чинників підвищення ефективності виробництва за певними ознаками: джерелами зростання; напрямками розвитку і вдосконалення виробництва; місцем реалізації у системі управління виробництвом.

Тема 22. СУЧАСНІ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Поняття «розвиток», його роль, місце і значення в господарській діяльності. Підходи до вивчення розвитку підприємств: Видова класифікація процесів розвитку.

Концепції розвитку підприємств: «спрямованого розвитку підприємств», «життєвого циклу підприємств», «циклічного розвитку підприємств». Теорія кризового розвитку та основні фази. Етапи формування та обґрунтування стратегії розвитку підприємства. Основні горизонти розвитку підприємства.

Інструментарій аналізу процесів розвитку підприємства. Методи

стратегічного аналізу в управлінні розвитком підприємства. Методики оцінки ефективності розвитку підприємств.

Основні моделі розвитку підприємства МакКінсі. Особливості управління підприємством за кожною моделлю розвитку. Основні кризові прояви, що супроводжують розвиток підприємства на різних фазах, горизонтах і моделях.

Тема 23. ТРАНСФОРМАЦІЯ І РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ

Об'єктивна необхідність і стратегія структурної перебудови економіки та її базових галузей. Сутнісна характеристика та організаційні форми трансформації підприємств (організацій) та об'єднань.

Розробка і реалізація програми (бізнес-проекту) трансформації різних організаційних утворень. Конверсія, диверсифікація та розукрупнення виробництва як дійові форми реструктуризації суб'єктів господарювання. Злиття, поглинання в процесах формування нових організаційних утворень. Методичні підходи до визначення ефективності трансформації різних господарюючих суб'єктів.

Сутнісна характеристика банкрутства підприємства (організації). Чинники, що спричиняють банкрутство фірми, методичні підходи до визначення ймовірності. Імовірні зони ризику банкрутства. Форми ліквідації підприємств (організацій)-банкрутів.

Тлумачення механізму санації та цілей її проведення. Програма санаційних заходів фінансово-економічного характеру.

Тема 24. ОПТИМІЗАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Порівняльна характеристика функціонального та процесного підходів до управління підприємством. Сутність, принципи, переваги та умови впровадження процесного підходу. Типологія бізнес-процесів підприємства. Специфіка організації бізнес-процесів для різних типів підприємства.

Універсальна процесна модель БКГ, матриця аутсорсінгу БКГ. Методи і засоби структурного системного аналізу та проектування. Об'єктно-орієнтовані методи. Case-технології у бізнес-моделюванні.

Удосконалення бізнес-процесів. Роль корпоративних інформаційних систем класів MRP та ERP. Класифікація та характеристика інструментальних засобів моделювання бізнес-процесів. Прикладні аспекти автоматизації бізнес-процесів.

Тема 25. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА

Сучасне розуміння економічної безпеки підприємств, та її місце і роль в системі управління підприємством. Сутність, недоліки та переваги інформаційного, зовнішнього та ресурсно-функціонального підходу до вивчення економічної безпеки підприємств та організацій.

Методичні принципи та вимоги до конструювання показників економічної безпеки підприємства. Витратні, результатні та порівняльні підходи до конструювання аналітичних показників економічної безпеки підприємства.

Активні та пасивні методи забезпечення економічної безпеки підприємства. Конкурентна розвідка сучасних підприємств та способи захисту комерційних інтересів. Моделі балансування економічних інтересів в підприємницькій діяльності.

2. СТРАТЕГІЯ ПІДПРИЄМСТВА

Тема 1. СТРАТЕГІЯ ПІДПРИЄМСТВА: ПОНЯТТЯ, ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ

Еволюція управлінських систем. Зміна умов підприємницької діяльності у світі та її вплив на розвиток систем планування діяльності підприємства. Чотири фази еволюції систем планування: фінансове планування, екстраполятивне планування, стратегічне планування, стратегічне управління. Суть поняття системи. Види систем: відкриті та закриті системи. Особливості поведінки відкритих і закритих систем. Підприємство як відкрита система.

Підприємство як економічна система. Особливості економічної системи. Роль людини в діяльності економічних систем.

Склад та ресурси економічної системи. Особливості характеристики стратегічних ресурсів. Стратегічні ресурси як складові економічної системи.

Тема 2. СТРАТЕГІЧНИЙ КОНТЕКСТ ПІДПРИЄМСТВА

Поняття стратегії. Визначення стратегії різними вторами. Різноманітність аспектів використання категорії «стратегія». Співвідношення понять «стратегія», «тактика», «політика», «план». Стратегія як концентрований вираз політики підприємства в заданих умовах середовища.

Характеристики різних стратегій. Система підлеглості в ієрархії стратегій. Стратегія однобізнесових та мультибізнесових підприємств: генеральна (загальнокорпоративна) стратегія бізнесу, ділова, функціональна, операційна стратегії.

Етапи процесу формування стратегії. Економічний, політично-соціальний та організаційний аспекти формування стратегії. Фактори, що впливають на процес розроблення стратегії та зумовлюють її варіантність.

Тема 3. ВИЗНАЧЕННЯ МІСІЇ ТА ЦІЛЕЙ ПІДПРИЄМСТВА

Характеристика поняття «місії» підприємства. Сутність та значення місії для підприємства. Інформація, що міститься в офіційному визначенні місії. Культура, філософія, внутрішня концепція та імідж підприємства. Процес визначення напрямку руху підприємства.

Характеристика поняття «цілі» підприємства. Класифікація та ранжування цілей. Значення цільовизначення. Вимоги, що ставляться до цілей, під час їх формування.

Довгострокові та короткострокові цілі. Вісім напрямків діяльності, що в них мають бути визначені цілі підприємства: позиція на ринку, продуктивність, забезпечення ресурсами, прибутковість, інновації, управління, кадри, соціальна відповідальність.

Головні (глобальні) та другорядні (локальні) цілі. Кількісні та якісні цілі.

Ієрархія цілей (загальнокорпоративні цілі, цілі підрозділів, індивідуальні).
Дерево цілей.

Тема 4. ОЦІНЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПІДПРИЄМСТВА

Загальне (макросередовище) та операційне (мікросередовище) зовнішнє середовище. Структурні компоненти загального середовища (фактори: політичні, економічні, соціальні, правові, технологічні тощо). Шість компонентів операційного середовища (постачальники, споживачі, конкуренти, контактні аудиторії, робоча сила, міжнародна діяльність). Визначення значущості для підприємства впливу компонентів зовнішнього середовища кожного рівня.

Моніторинг, сканування і прогнозування стану зовнішнього середовища. Специфіка сканування факторів кожного компонента загального та операційного середовища. Моніторинг слабких сигналів. Важливість своєчасного прогнозування змін у зовнішньому середовищі. Прогнозування як метод оцінки майбутнього стану середовища. Застосування екстраполяції, мозкового штурму, побудови сценарію, статистичного моделювання під час прогнозування. Експертні методи у стратегічному виборі. Сутність експертних методів прийняття рішень, їх переваги та вади. Індивідуальні експертні методи: метод інтерв'ю, метод пояснювальної записки, метод сценарію). Групові експертні методи: метод мозкового штурму, метод «круглого стола», метод Дельфі.

Визначення загроз та можливостей зовнішнього середовища. Різна чутливість до факторів середовища. Загрози та позитивні можливості для підприємства, методи їх визначення. Оцінка впливу позитивних можливостей на підприємство та ймовірність їх використання. Побудова матриці можливостей та матриці загроз. Використання результатів аналізу матриць.

Залежність структуризації факторів зовнішнього середовища від різних чинників (сфера діяльності, масштаби діяльності, фаза життєвого циклу та ін.).

Аналіз галузі та конкуренції. Загальний аналіз галузі (місце в державному господарстві, фаза життєвого циклу, ринки ресурсів, ринки збуту, прибутковість, темпи інновацій та ін.). Загальна схема галузевих витрат.

Модель Портера аналізу конкурентних сил у галузі (споживачі, постачальники, конкуренти, товари субститути, потенційні конкуренти). Вплив кожної сили на рівень конкуренції в галузі. Бар'єри входу-виходу з галузі. Аналіз існуючих конкурентів. Джерела інформації для аналізу конкурентів.

Тема 5. АНАЛІЗ СТРАТЕГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Сутність, структура, цілі, напрями формування стратегічного потенціалу підприємства.

Сутність та значення внутрішнього аналізу підприємства. Функціональні сфери діяльності підприємства, в яких проводиться аналіз (маркетинг, фінанси, кадри, виробництво, наукові дослідження та конструкторські розробки, організація управління).

Функціональний аналіз підприємства. Застосування різних методологічних концепцій проведення функціонального аналізу (концепція життєвого циклу продукції, кривої досвіду, сегментації ринку, операційного та фінансового важелів, економії на масштабах та ін.). Аналіз організаційної структури та культури підприємства.

Ресурси підприємства їх кількісна та якісна характеристика Класифікація ресурсів підприємства з погляду сильних та слабких сторін. Конкурентні переваги підприємства та ресурси необхідні для забезпечення їх стабільності (довготривалість, можливість ідентифікації та копіювання конкурентами та ін.). Побудова матриці SWOT: стратегічні альтернативи. Результати SWOT-аналізу та різні типи стратегічних дій за матрицею SWOT. Аналіз критичних точок під час розроблення стратегії.

Тема 6. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Основні фактори зовнішнього середовища України, що сильніше впливають на діяльність вітчизняних підприємств: політичні, соціальні, економічні.

Ознаки нестратегічного управління в українських підприємствах.

Тема 7. СТРАТЕГІЇ БІЗНЕСУ ПІДПРИЄМСТВА

Загальна характеристика базових стратегій: захисної, наступально-захисної, наступальної.

Захисна стратегія: цілі, критерії, стратегічні альтернативи, головні напрями дій та удосконалення систем управління.

Стратегія наступально-захисна: цілі, умови застосування, фази реалізації (уповільнення тривалого спаду, стабілізація з розробкою довгострокових програм).

Наступальна стратегія: стратегічні альтернативи, перешкоди у разі проникнення на ринок, основні стадії розвитку.

Тема 8. СТРАТЕГІЇ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Стратегічні можливості спеціалізованого підприємства, напрями концентрації зусиль диверсифікованого підприємства.

Оцінка діючої стратегії підприємства.

Характеристика стратегічної зони господарювання.

Процедура виділення стратегічної зони господарювання (параметри, перспективи, визначальні фактори), оцінка привабливості стратегічної зони господарювання.

Характеристика стратегічного бізнес-центру. Альтернативні варіанти стратегічного бізнес-центру.

Співвідношення концепцій стратегічної зони господарювання та стратегічного бізнес-центру

Тема 9. СТРАТЕГІЇ ЗОВНІШНЬОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Сутність поняття «розвиток» в сфері бізнесу. Альтернативні стратегії розвитку підприємства. Різновиди стратегії зовнішнього розвитку (інтенсивний, інтегральний, диверсифікаційний розвиток).

Особливості роботи з розвитку на підприємстві. Чинники, що сприяють та перешкоджають розвитку підприємства в конкурентному середовищі.

Характеристика стратегії росту. Особливості зовнішнього та внутрішнього зростання.

Стратегічні альтернативи зовнішнього росту (вертикальна та горизонтальна інтеграція, концентрична та конгломератна диверсифікація; стратегія концентрованого росту, стратегія посилення позиції на ринку, стратегія розвитку ринку, стратегія розвитку продукту). Форми зовнішнього росту.

Особливості стратегії диверсифікації в споріднені та неспоріднені галузі.

Фактори, які обумовлюють вибір стратегії диверсифікованого росту.

Тема 10. КОРПОРАТИВНА СТРАТЕГІЯ ПІДПРИЄМСТВА

Комплекс стратегічних рішень щодо корпоративної стратегії підприємства. Фактори успіху корпоративної стратегії. Дії щодо формування комплексу стратегічних рішень у рамках корпоративної стратегії.

Послідовність розробки загальнокорпоративної стратегії підприємства.

Основні критерії обрання корпоративної стратегії: критерії перевага у конкурентній боротьбі, критерії ефективності корпоративної стратегії.

Основні напрями, особливості, конкурентні підходи до формування ділової стратегії підприємства.

Види загальнокорпоративної стратегії однобізнесового підприємства: стратегія росту, стратегія обмеженого росту (стабільності), стратегія скорочення. Різновиди стратегії росту, обмеженого росту (стабільності), стратегії скорочення. Процедура оцінки стратегії диверсифікованого підприємства.

Загальнокорпоративна стратегія полібізнесового підприємства (портфельна стратегія).

Тема 11. МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Характеристика поняття: «матриця». Класифікація матриць за кількістю осередків; за об'єктом дослідження; за інформацією, що необхідно залучити; за факторами.

Види та переваги матричних моделей.

Характеристика матриці Бостонської консалтингової групи, її переваги та вади. Матриця «Мак-Кінсі» – «Дженерал Електрик». Матриця «Продукт – ринок» (І. Ансоффа). Матриця життєвого циклу продукту.

Суміщення матриці споживача й матриці виробника та визначення стратегічного типу бізнесу: стратегічні траєкторії порятунку підприємства-аутсайдера, посилення позиції підприємства-захисника якості, покращення позиції підприємства-захисника витрат, стійкості позиції підприємства-інтегрованого аналізатора, посилення позиції підприємства-диверсифікованого аналізатора, довгострокового збереження досягнутого положення підприємства-проспектора, довгострокового постійного посилення позиції підприємства-проспектора.

Особливості застосування: моделей «Мак-кінсі - 7С», "LOTS" (Лоцман).

Тема 12. АЛЬТЕРНАТИВНІСТЬ У СТРАТЕГІЧНОМУ ВИБОРІ

Формулювання та аналіз стратегічних альтернатив. Загальні стратегічні альтернативи: виживання; стабілізація; зростання (внутрішнє і зовнішнє, обмежене, інтеграційне і диверсифікаційне тощо); скорочення; ліквідація; комбінація вище перерахованих варіантів розвитку.

Особливості стратегії лідирування за витратами та її ризики. Особливості стратегії диференціації та її ризики. Особливості стратегії фокусування та її ризики. Основні економічні ресурси, навички та управлінські дії притаманні стратегії лідирування за витратами, стратегії диференціації, стратегії фокусування.

Розробка альтернативних стратегічних дій. Обмеження у формулюванні стратегії. Вибір стратегічного напрямку діяльності підприємства

3. ПРОЕКТНИЙ АНАЛІЗ

Тема 1. КОНЦЕПЦІЯ ПРОЕКТУ ТА ЙОГО ЖИТТЄВИЙ ЦИКЛ

Сутність та мета проекту. Ознаки проекту – системність, комплексність, тривалість, бюджетне обмеження, цільова спрямованість рішень. Відмінність проекту від плану чи програми. Концепція проекту в проектному аналізі. Характеристика проектного аналізу як динамічного процесу, який відбувається у двох площинах – часовій і предметній. Основні властивості проекту.

Види проектів. Характеристика різних напрямків класифікації інвестиційних проектів – за масштабом; за складністю; за вимогами до якості та засобами її забезпечення; за вимогами до обмеженості ресурсів; за характером проекту; за характером цільового завдання; за об'єктом інвестування; за характером та сферою діяльності; за ступенем обов'язковості; за ступенем терміновості; за ступенем зв'язку.

Поняття зовнішнього та внутрішнього середовища проекту. Основні фактори зовнішнього середовища – політичні, економічні, соціальні, правові, культурологічні, природно-екологічні, інфраструктурні. Вплив зовнішнього середовища на проект. Внутрішнє середовище проекту: економічні та соціальні можливості реалізації проекту, стиль керівництва, методи та засоби комунікацій. Поняття активних і пасивних учасників проекту. Функції учасників проекту, їх ролі та рівню відповідальності під час підготовки та реалізації проекту.

Поняття життєвого циклу проекту. Основна діяльність за проектом та діяльність із забезпечення проекту. Підходи до розподілу проекту на елементи та визначення складових проектного циклу, існуючі у світовій практиці. Зміст основних фаз, стадій та етапів життєвого циклу проекту в послідовності їх здійснення. Види робіт, що виконуються на різних стадіях життєвого циклу проекту.

Передінвестиційна, інвестиційна та експлуатаційна фази проекту. Характеристика передінвестиційних досліджень: аналіз інвестиційних можливостей проекту, розробка, аналіз і експертиза проекту. Інвестиційна фаза проекту: розробка попереднього інвестиційного проекту, остаточний проект. Визначення витрат на попередні та проектні дослідження. Підготовка та проведення тендерів, будівництво об'єкту. Джерела фінансування витрат. Експлуатаційна фаза: введення в експлуатацію, виробнича експлуатація. Оцінка проекту після його завершення.

Стадії життєвого циклу проекту – ідентифікація, розробка, експертиза, переговори, реалізація та завершальна оцінка. Характеристика ідентифікації як вибору або генерування ґрунтовних ідей. Характеристика розробки проекту як

звуження кола запропонованих на першій стадії циклу. Види робіт. Експертиза як стадія життєвого циклу проекту. Забезпечення остаточної оцінки всіх аспектів проекту. Комерційна експертиза. Технічна, екологічна, соціальна, інституційна, фінансова експертизи. Стадія переговорів. Стадія реалізації проекту. Порядок проведення контролю та інспекції. Завершальна оцінка проекту. Методи та форми управління циклом проекту. Характеристика основних методів та форм управління життєвим циклом проекту.

Тема 2. КОНЦЕПЦІЯ ВИТРАТ І ВИГОД У ПРОЕКТНОМУ АНАЛІЗІ, ЦІННІСТЬ ГРОШЕЙ У ЧАСІ

Концепція витрат і вигід у проектному аналізі. Оцінка вигід та витрат, альтернативна вартість у проектному аналізі. Необхідність визначення відчутних та невідчутних вигід та витрат при оцінці проекту. Кількісна оцінка та специфіка визначення витрат і вигід у фінансовому та економічному аналізі. Граничні величини .

Концепція альтернативної вартості та її використання в проектному аналізі. Альтернативна вартість різних видів ресурсів – капіталу, землі, праці.

Підходи до складання переліку альтернативних рішень. Залежні, незалежні та такі, що взаємно виключають одна одну альтернативи.

Поняття “часова цінність” грошей. Причини зміни вартості грошей у часі та чинники, які обумовлюють її величину – схильність до ліквідності, ризик та інфляція.

Теперішня вартість грошей. Процес дисконтування. Визначення розміру ставки дисконту. Розрахунок вартості грошей за різних умов дисконтування. Методи визначення теперішньої вартості грошей. Таблиця значень фактора теперішньої вартості. Майбутня вартість грошей. Простий та складений відсотки. Майбутня вартість грошей. Компаундування. Таблиця значень фактора майбутньої вартості. Ануїтет. Вплив строку життя проекту на ставки процентів та величину теперішньої вартості.

Тема 3. ГРОШОВИЙ ПОТІК

Поняття грошового потоку та його застосування в інвестиційному проектуванні. Загальний грошовий потік, кумулятивний грошовий потік, грошовий потік від операційної діяльності, чистий грошовий потік. Чинники, що впливають на величину чистого грошового потоку. Приплив, відтік та додатковий грошовий потік. Амортизація та її вплив на грошовий потік.

Методологічні принципи розрахунку грошового потоку. Фінансовий потік грошових коштів усього інвестованого капіталу. Прогнозування потоку грошових коштів.

Необхідність та способи урахування впливу інфляції та результати оцінки інвестиційних проектів. Номінальна та реальна величина грошових коштів. Методичні підходи до розрахунку реальної величини грошового потоку. Номінальна та реальна величина грошових потоків у різноманітних умовах: низька чи висока інфляція, відсутність чи наявність структурної інфляції. Критерії використання поточних і постійних цін при оцінюванні інвестиційних рішень.

Тема 4. СТАНДАРТНІ ФІНАНСОВІ ТА НЕФОРМАЛЬНІ КРИТЕРІЇ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

Характеристика основних методів оцінки ефективності інвестицій та їх класифікація. Методи, засновані на дисконтованих оцінках. Методи, засновані на облікових оцінках. Межі їхнього застосування.

Показники оцінки ефективності інвестування, засновані на дисконтних оцінках: чиста теперішня вартість, індекс доходності, внутрішня норма доходності, дисконтований строк окупності інвестицій, індекс рентабельності інвестицій, ефективність витрат – економічний зміст, розрахунок, переваги та недоліки, їх взаємозв'язок та використання для оцінки ефективності проекту. Показники, засновані на облікових оцінках: період окупності інвестицій, коефіцієнт ефективності інвестицій.

Правила використання критеріїв ефективності інвестування при прийнятті проектних рішень. Вибір критеріїв ефективності і відбір проектів.

Тема 5. ДИНАМІЧНИЙ АНАЛІЗ БЕЗЗБИТКОВОСТІ ПРОЕКТУ

Мета та основні аспекти аналізу беззбитковості проекту. Завдання аналізу беззбитковості проекту. Оцінка структури витрат за проектом і можливість управління цією структурою. Визначення раціональності обраного масштабу проекту та можливості скорочення обсягів виробництва. Операційний леверидж. Ефект виробничого важеля.

Методика аналізу беззбитковості проекту. Розрахунок точки беззбитковості проекту. Аналіз динамічності. Запас надійності та фінансової міцності проекту. Особливості прийняття рішень в умовах динамічних змін.

Тема 6. ОЦІНКА І ПРИЙНЯТТЯ ПРОЕКТНИХ РІШЕНЬ В УМОВАХ РИЗИКУ ТА НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Поняття та класифікація інвестиційних ризиків. Види проектного ризику. Ознаки та наслідки інвестиційних ризиків. Оцінка ризику при виборі варіанта інвестування. Правила домінування.

Методи аналізу й оцінки ризику інвестиційних проектів. Кількісний аналіз проектних ризиків. Аналіз чутливості реагування, метод еквівалента певності, метод моделювання, етапи їх здійснення. Методи зниження ризику: розподіл між учасниками проекту, резервування засобів на покриття непередбачених витрат, зниження ризиків з позицій фінансування та страхування.

Тема 7. МАРКЕТИНГОВИЙ АНАЛІЗ

Необхідність та сутність маркетингового аналізу проекту. Мета та сутність маркетингових досліджень в системі проектного аналізу.

Дослідження ринку продукції (послуг), що буде вироблено (надано) за проектом: кон'юнктура ринку та тенденція її розвитку. Розробка маркетингової концепції проекту. Маркетинговий комплекс. Маркетингове планування. Методика проведення маркетингового аналізу проекту.

Тема 8. ТЕХНІЧНИЙ АНАЛІЗ

Необхідність та сутність технічного аналізу проекту. Мета та завдання технічного аналізу.

Оцінка масштабу проекту, типу технологічних процесів, матеріалів, обладнання, місця розташування об'єкта, виробничих ресурсів, інфраструктури. Попереднє визначення інвестиційних і експлуатаційних витрат на проект. Методика проведення технічного аналізу проекту.

Тема 9. ІНСТИТУЦІЙНИЙ АНАЛІЗ

Необхідність та сутність інституційного аналізу проекту. Мета та завдання інституційного аналізу.

Оцінка організаційного-правового, адміністративного й політичного середовища. Визначення компетентності адміністративного персоналу та

відповідності організаційної структури завданням проекту. Методика проведення інституційного аналізу проекту.

Тема 10. ЕКОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Необхідність та сутність екологічного аналізу проекту. Мета та завдання екологічного аналізу.

Оцінка реальних екологічних умов та впливу проекту на довкілля. Оцінка та зіставлення екологічної придатності альтернативних варіантів, їхні переваги. Регламентація діяльності. Компенсаційні заходи. Екологічний контроль. Визначення витратної частини альтернатив. Методика проведення екологічного аналізу проекту.

Тема 11. СОЦІАЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Необхідність та сутність соціального аналізу проекту. Мета та завдання соціального аналізу.

Соціальний аналіз, його мета і завдання соціально-культурно і демографічна характеристика внутрішнього та зовнішнього середовища проекту на соціальне середовище. Методика проведення соціального аналізу проекту.

Тема 12. ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ

Фінансовий аналіз інвестиційного проекту. Мета та завдання фінансового аналізу. Види фінансового аналізу: горизонтальний (часовий) аналіз, вертикальний (структурний) аналіз, трендовий аналіз, аналіз за допомогою фінансових коефіцієнтів, порівняльний аналіз. Аналіз фінансового стану підприємства, яке здійснює проект за попередні роки. Визначення фінансових витрат і вигід від проекту.

Оцінка джерел фінансування інвестиційного проекту. Поняття та класифікація джерел фінансування реального інвестування. Власний капітал, нерозподілений прибуток, позиковий капітал, державні субсидії, як джерела фінансування проекту реального інвестування. Аналіз альтернативних джерел фінансування проекту. Методика проведення фінансового аналізу проекту.

Тема 13. ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ

Необхідність та сутність економічного аналізу проектів. Мета та завдання економічного аналізу. Відмінність економічного аналізу від фінансового.

Інструментарій економічного аналізу. Використання альтернативної вартості в економічному аналізі. Тіньові ціни, трансфертні платежі, неявні вигоди, вторинні мультиплікаційні ефекти, споживчий надлишок. Методики визначення “тіньової” ціни: на базі розрахунку граничних витрат, на основі світової ціни, на базі альтернативної вартості, сутність та можливості застосування. Економічна цінність проекту. Методика оцінки економічної привабливості проекту та межі її застосування в проектному аналізі.

4. ПЛАНУВАННЯ І КОНТРОЛЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Тема 1. СУТНІСТЬ ПЛАНУВАННЯ І КОНТРОЛЮ, ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Приналежність планування до сфери людської діяльності. Сутність планології як науки планування, її предмет, об'єкт і методи дослідження. Характеристика понять план та планування. Планування як розумовий процес. Переваги та недоліки планування. Чинники, що обмежують застосування планування в сучасних вітчизняних умовах. Форма плану.

Змістова характеристика планування як орієнтованої на майбутнє діяльності з прийняття рішень. Альтернативність вибору та критерії прийняття раціональних рішень. Економічна раціональність і способи її досягнення. Формальний, інкрементальний і системний підходи у плануванні.

Значення планування і контролю на підприємстві в умовах ринку. Місце планування у структурованій за різновидами управлінській діяльності. Планування як процес складання і прийняття планів; планові процедури за умов різної визначеності зовнішнього середовища. Концепція контролінгу — інтегрованого інструменту планування і контролю.

Основні принципи планування. Методи планування. Показники як результати перетворення наявної інформації у інформацію для планування.

Класифікація показників плану. Порівняльність показників. Система дій, необхідних для виконання плану.

Тема 2. СИСТЕМА ПЛАНІВ ПІДПРИЄМСТВА

Сутність системи планування згідно з теорією систем. Система планування і система планів: термінологічні особливості. Передумови створення і ефективного функціонування системи планування і контролю на підприємстві. Загальний зміст процедур планування і контролю за різних організаційних структур управління підприємством.

Класифікаційні ознаки та різновиди планів на підприємстві. Комплекси (підсистеми) планування: генеральне, цільове, стратегічне, поточне. Особливості та відмінні риси видів планування. Фактори, що впливають на вибір форми планування. Форма планування.

Формалізоване представлення планування як досягнення взаємоузгодженості завдань підприємства. Поточний план як основна складова системи планів, його задачі, склад, загальний порядок розробки. Організація планування і контролю на підприємстві. Порядок і послідовність розробки планів. Система інформації. Виконавці.

Тема 3. МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ, ПЛАНУВАННЯ І КОНТРОЛЬ ЗБУТУ ПРОДУКЦІЇ

План збуту продукції, поняття, основні вихідні дані формування плану, необхідність маркетингових досліджень. Особливості визначення ринкового попиту на продукцію широкого вжитку і промислового призначення. Життєвий цикл виробів, їхній вплив на величину збуту виробів і одержання прибутку від їхньої реалізації.

Аналіз і планування асортиментних портфелів із допомогою різних моделей. Вплив на попит і обсяги збуту продукції різних факторів (детермінантів) попиту.

Поняття, мета реклами. Комунікаційна політика у здійсненні планів збуту продукції. Види і основні носії реклами. Розробка програми рекламування. Обґрунтування вибору рекламних засобів і ефективність реклами.

Обґрунтування і контроль обсягу збуту продукції. Показники плану. Залишки нереалізованої продукції, їхній склад і розрахунки. Планування витрат на збут продукції. Канали збуту продукції, стимулювання збуту з метою підвищення попиту на продукцію.

Тема 4. ПЛАНУВАННЯ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ

Характеристика виробничої програми і вихідних даних для її планування. Структура виробничої програми підприємства. Державний контракт і замовлення, їхня характеристика. Планування і контроль обсягів виробництва продукції у натуральних і вартісних вимірниках. Оптимальний розподіл планової кількості кожної номенклатурної позиції за календарними періодами року (кварталах, місяцях). Мета оптимізації виробничої програми, планування оптимальної структури номенклатурних позицій. Економіко-математичні методи, що застосовуються у процесі оптимізації виробничої програми. Визначення максимально можливого обсягу виробництва продукції.

Планування товарної, валової, реалізованої і чистої продукції: їх характеристика, склад, розрахунки. Визначення залишків незавершеного виробництва при плануванні валової продукції.

Тема 5. ОПЕРАТИВНО-КАЛЕНДАРНЕ ПЛАНУВАННЯ І КОНТРОЛЬ

Характеристика оперативного-календарного планування і контролю. Задачі та зміст календарного планування і диспетчерського регулювання.

Міжцехове і внутрішньоцехове планування. Планово-облікові одиниці та

системи оперативного планування.

Характеристика рівномірного і ритмічного виробництва. Планування і оцінка рівня ритмічності виробництва на підприємстві.

Головне завдання оперативно-календарного планування і контролю на підприємствах одиничного типу виробництва. Об'єкт планування, порядок проходження замовлень; системи і календарно-планові розрахунки у одиничному типі виробництва. Розробка виробничих програм для цехів і дільниць.

Особливості та головне завдання оперативно-календарного планування і контролю у серійному виробництві. Календарно-планові нормативи та їхні розрахунки. Системи, які використовуються в процесі оперативно-календарного планування на підприємствах серійного типу; різновиди: комплектних та подетальних. Планування виробничих програм цехом і дільницями.

Особливості та головне завдання оперативною планування і контролю на підприємствах масового типу виробництва. Характеристика подетальних систем планування. Розрахунки календарно-планових нормативів. Планування роботи потокових ліній. Розробка виробничих програм для цехів і дільниць.

Тема 6. ПЛАНУВАННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИРОБНИЦТВА

Завдання МТЗ підприємства, вихідні дані для розробки плану та послідовність його розробки. Методи вивчення ринку продукції. Методи вивчення ринку матеріальних ресурсів.

Методи розрахунку потреби в матеріальних ресурсах для основного виробництва. Особливості визначення потреби в деяких галузях промисловості. Розрахунок потреби в паливі та енергії.

Склад та класифікація запасів. Нормування виробничих запасів. Методи контролю за величиною нормативного рівня запасу матеріальних ресурсів. Графік зміни запасів при постійних інтервалах обсягів поставок. Методика розрахунку ціни матеріалів, яка враховує інфляцію.

Метод розрахунку потреби цехів у МТР. Лімітування відпуску матеріалів цехам. Способи забезпечення цехів матеріальними ресурсами.

Тема 7. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИРОБНИЧОЮ ПОТУЖНІСТЮ

Поняття, мета та етапи визначення потужності підприємства. Види,

вимірники потужності. Чинники, під впливом яких формується потужність підприємства. Вихідні дані для розрахунку потужності. Послідовність розрахунку виробничої потужності підприємства. Фонди часу, які використовуються при розрахунках потужності, їхнє визначення. Визначення потужності у загальному вигляді.

Методики розрахунку виробничої потужності на підприємствах і в підрозділах різних типів виробництва. Визначення виробничої потужності складальних цехів і підрозділів.

Визначення введення в дію нових (додаткових) потужностей. Складання балансу. Визначення середньорічної потужності для обґрунтування обсягів випуску продукції у плановому році.

Характеристика показників, їх розрахунки. Основні шляхи підвищення ефективності використання виробничих потужностей.

Тема 8. ПЛАНУВАННЯ ПЕРСОНАЛУ І ОПЛАТИ ПРАЦІ

Місце персоналу у потенціалі підприємства. Поняття та класифікація категорій персоналу. Проблеми підприємства, пов'язані з персоналом, задачі планування і контролю персоналу. Вихідні дані для розробки плану з персоналу.

Показники чисельності персоналу. Планування і контроль чисельності персоналу. Розрахунок планового балансу робочого часу. Розрахунок чисельності окремих категорій працюючих. Визначення додаткової потреби у персоналі.

Залежність чисельності персоналу від продуктивності праці. Задачі планування і контролю продуктивності праці. Вихідні дані для розробки плану з продуктивності праці. Планування і контроль показників продуктивності праці та методи їх обчислення. Підвищення продуктивності праці під дією техніко-економічних факторів.

Задачі планування і контролю оплати праці. Склад планового фонду заробітної плати. Вихідні дані для розробки плану з заробітної плати. Показники, що характеризують оплату праці. Методи визначення планового фонду заробітної плати. Розрахунки планового фонду заробітної плати за елементами. Розрахунок середньої заробітної плати. Співвідношення росту продуктивності праці та середньої заробітної плати в плановому періоді.

Тема 9. ПЛАНУВАННЯ ВИРОБНИЧОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Особливості функціонування підрозділів виробничої інфраструктури.

Складові елементи виробничої інфраструктури підприємства. Особливості функціонування та планування діяльності підрозділів виробничої інфраструктури.

Методи планування і контролю потреб в інструментах у різних типах виробництва. Планування і контроль діяльності інструментальних цехів (виробнича програма, собівартість). Методика обчислення оборотного фонду інструментів.

Планування і контроль виробничої програми ремонтно-механічного цеху. Розрахунок середньорічних обсягів ремонтних робіт та робіт із технічного обслуговування. Розрахунок кількості робітників із ремонту та технічного обслуговування. Планування і контроль собівартості ремонтних робіт.

Визначення потреби в енергетичних ресурсах. Планування і контроль потреби в електроенергії. Вимоги до складання енергетичних балансів. Методика розробки енергобалансів. Планування і контроль діяльності енергетичних цехів.

Розрахунок вантажопотоків та вантажообігу. Планування і контроль діяльності транспортних цехів. Виробнича програма транспортного цеху. Розрахунок чисельності різних категорій робітників транспортного цеху. Планування і контроль собівартості транспортних робіт.

Тема 10. ПЛАНУВАННЯ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА

Мета розробки плану із собівартості продукції. Завдання плану із собівартості. Вихідні дані для розробки плану. Послідовність розробки плану. Показники планових розрахунків.

Послідовність розрахунку планової собівартості. Класифікація факторів, що впливають на рівень витрат. Методика розрахунку зміни собівартості внаслідок дії факторів.

Визначення собівартості реалізованої продукції. Склад витрат виробничої собівартості. Склад статей калькулювання виробничої собівартості. Розподіл загальновиробничих витрат на постійні та змінні. Формування собівартості готової продукції. Планування і контроль собівартості реалізованої продукції. Взаємозв'язок операційних витрат за функціями та економічними елементами.

Методика розрахунку статей прямих витрат (прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці). Методика складання зведеного кошторису. Взаємозв'язок кошторису на виробництво з іншими розділами внутрішньфірмового плану.

Тема 11. ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ І КОНТРОЛЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Визначення обсягів фінансових ресурсів і джерел їхнього надходження. Основні завдання фінансового планування і контролю. Види фінансових планів: довгостроковий, поточний і оперативний. Складання фінансового плану за видами діяльності: оперативної, інвестиційної та фінансової.

Планування і контроль потреби в основному і оборотному капіталі, їх визначення. Джерела фінансування капітальних вкладень. Методи розрахунку потреби в оборотних коштах.

Планування валового і чистого прибутку, їхня характеристика і послідовність розрахунку. Пасивна і активна стадії складання плану з прибутку. Методи планування і контролю прибутку.

Аналіз «витрати-обсяг-прибуток» в процесі фінансового планування і контролю. Показники прибутковості підприємства. Види рентабельності та їхні розрахунки.

Основні фінансові документи, що використовуються в процесі фінансового планування і контролю. Оцінка фінансового стану підприємства.

Тема 12. ПЛАНУВАННЯ І КОНТРОЛЬ ОНОВЛЕННЯ ПРОДУКЦІЇ

Загальна характеристика, завдання та склад планових робіт зі створення, підготовки виробництва і освоєння нової продукції. Нормативна база планування та комплекс основних планових обчислень. Економічна ефективність освоєння нової продукції. Методичні основи обчислення технологічної собівартості. Вибір варіанта технологічного процесу. Критична програма.

Особливості планування і контролю собівартості нових виробів на етапах їхньої розробки і освоєння. Закономірності зниження трудомісткості складних виробів у процесі освоєння виробництва. Зміни собівартості за умови різних характеристик кривих освоєння. Складання кошторису витрат та кошторисної калькуляції.

Обчислення трудомісткості окремих циклів робіт та тривалості етапів технічної підготовки виробництва нового виробу. Особливості методики розрахунків тривалості робіт за умови паралельного, послідовного, паралельно-послідовного способів їхнього виконання. Порядок виконання робіт і побудова графіків Ганта.

Поняття сітьових методів і моделей, їхня термінологія. Методика визначення основних показників: тривалості робіт, термінів настання подій, напруженості виконання. Побудова сітьових моделей виконання комплексів

робіт, їхня оптимізація.

Тема 13. ПЛАНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНІЧНОГО РОЗВИТКУ

Зміст, завдання та послідовність розробки плану організаційно-технічного розвитку підприємства. Основні складові плану. Етапи планування організаційно-технічного розвитку підприємства. Принципи планування техніко-організаційного розвитку. Техніко-економічний аналіз. Зміст, структура, основні елементи. Фактори технічного й організаційного рівня розвитку підприємства.

Економічне обґрунтування організаційно-технічних заходів. Види ефектів від реалізації організаційно-технічних заходів. Система показників та методика оцінки загальної економічної ефективності організаційно-технічних заходів. Методи планування організаційно-технічного розвитку підприємства.

Тема 14. БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ

Принципи та функції бізнес-плану. Бізнес-планування як обґрунтування підприємницької ідеї, ділового проекту. Функціональна спрямованість бізнес-плану. Відмінність бізнес-планів щодо сфери застосування, складу предметної галузі, масштабів виробництва тощо.

Унормований склад бізнес-плану як елемента ділового проекту. Вибір різновиду методики бізнес-плану з урахуванням його функціональної приналежності, виду діяльності, масштабів виробництва. Послідовність розробки бізнес-плану. Загальна характеристика основних розділів бізнес-плану.

5. ПОТЕНЦІАЛ І РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА

Тема 1. СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Загальнонаукова сутність терміну «потенціал», еволюція його використання в економічних дослідженнях і взаємозв'язки з іншими економічними категоріями базисного рівня. Класифікація видових проявів потенціалу.

Підходи до визначення сутності потенціалу підприємства. Графоаналітичні моделі потенціалу підприємства та сучасні тенденції його розвитку.

Відмітні ознаки та структурні елементи потенціалу підприємства. Змістовна спрямованість найбільш поширених моделей структуризації потенціалу і його складових елементів. Об'єктні складові потенціалу підприємства (інноваційний, виробничий, фінансовий потенціали та потенціал відтворення). Поліструктурність виробничого потенціалу. Суб'єктні складові потенціалу підприємства (науково-технічний, маркетинговий, управлінський потенціали та потенціал організаційної структури управління). Місце трудового, інфраструктурного та інформаційного потенціалів в ієрархічній побудові потенціалу підприємства.

Тема 2. ФОРМУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ПЕРЕДУМОВИ ЙОГО РОЗВИТКУ

Властивості економічних систем (цілісність, структурність, інтегративність, ієрархічність, динамічність, цілеспрямованість). Закон синергії. Зростаюче значення вивчення соціального, маркетингового, інноваційного і організаційного складників у формуванні та сучасному розвитку потенціалу підприємств.

Підходи щодо формування потенціалу підприємства (системний, функціональний, маркетинговий, відтворювальний, інноваційний, нормативний, комплексний, оптимізаційний, динамічний, інтеграційний, структурний, ситуаційний). Можливості їх використання за різних завдань розвитку підприємства.

Моделі формування та реалізації потенціалу підприємства. Залежність складових елементів потенціалу підприємств (організацій) від форм господарювання, технологічних, організаційних і галузево-функціональних особливостей діяльності. Послідовність етапів процесу оптимізації структури потенціалу з метою забезпечення її відповідності цілям розвитку підприємства.

Тема 3. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Взаємозв'язок категорій: ринок, конкуренція, конкурентоспроможність. Особливості та необхідність визначення конкурентоспроможності потенціалу підприємства. Рівні конкурентоспроможності потенціалу підприємства.

Діагностика сил конкуренції на ринках з різною галузевою структурою. Основні сили конкуренції за М.Портером. Потенційні конкурента, аналіз ймовірності входження в галузь. Економічні можливості постачальників ресурсів і покупців (споживачів) продукції галузі. Оцінка можливостей врахування інших конкурентних сил.

Дослідження перспектив розвитку галузі. Виділення провідних чинників успіху у галузі, їх оцінка. Чинники, що ґрунтуються на науково-технічних перевагах, організації виробництва, маркетингових нововведеннях.

Послідовність та зміст основних етапів оцінки конкурентоспроможності потенціалу підприємства. Критерії та напрямки оцінки конкурентоспроможності. Індикаторний метод. Матричний метод.

Оцінка конкурентного статусу фірми. Оцінка привабливості стратегічних зон господарювання. Можливі моделі планування у різних стратегічних зонах господарювання. STEP-аналіз підприємства. SWOT-аналіз підприємства. SPACE-аналіз підприємства.

Метод аналізу GAP. Метод аналізу LOTS. Метод аналізу PIMS. Метод вивчення профілю об'єкту. Аналіз конкурентоспроможності за системою 111-555.

Тема 4. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Об'єктивна необхідність оцінки потенціалу підприємства. Властивості та особливості підприємства як товару. Цільові установки щодо оцінки складових частин потенціалу підприємства.

Видова характеристика вартості в обміні та в користуванні. Сутність основних модифікацій вартості, які використовуються згідно з міжнародними стандартами оцінки, - ринкова, інвестиційна, споживча, податкова, страхова, заставна, утілізаційна, внутрішня, вартість діючого підприємства та ліквідаційна вартість.

Принципи, які базуються на уявленнях користувача (корисності, заміщення, очікування). Принципи, які пов'язані з експлуатацією власності (факторів виробництва, остаточної продуктивності, внеску, збалансованості).

Принципи, які пов'язані з ринковим середовищем (відповідності, конкуренції, зміни вартості). Принцип найкращого і найбільш ефективного використання.

Тема 5. МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНКИ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Шість функцій грошової одиниці (складного процента): майбутня і поточна вартість одиниці (дисконтування); майбутня і поточна вартість ануїтету; розрахунок внеску на амортизацію одиниці (періодичного внеску на погашення позики) та фактора фонду повернення (періодичного внеску до фонду нагромадження).

Загальна сутність та сфери застосування доходного, затратного та порівняльного підходів до оцінки вартості потенціалу. Сутність та методи розрахунку ставки дисконту (модель середньозваженої вартості капіталу, модель оцінки капітальних активів, метод кумулятивної побудови), коефіцієнту капіталізації.

Формальні та неформальні методи збирання інформації про об'єкт оцінки. Характеристика зовнішньої та внутрішньої інформації, необхідної в процесі оцінки потенціалу підприємства. Державні установи в галузі оцінки підприємств. Вітчизняна та зарубіжна нормативна база оцінки.

Тема 6. ОЦІНКА ВАРТОСТІ НЕРУХОМОГО МАЙНА

Склад нерухомого майна підприємства. Особливості земельних ділянок, будівель і споруд як об'єктів оцінки. Загальний рентний доход і джерела його отримання.

Законодавчі акти, що регулюють земельні відносини в Україні. Нормативно-правова база, організаційне забезпечення та основні методичні положення грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів.

Використання методу залишку при оцінці землі. Аналіз земельної ділянки та застосування принципу найкращого і найефективнішого використання. Чинники, які визначають найбільшу залишкову вартість землі: потенціал місця розташування ділянки, ринковий попит, правова обґрунтованість, ресурсна якість ділянки, технологічна і фінансова обґрунтованість інвестиційного проекту. Алгоритм розрахунків ринкової вартості землі при використанні методів: порівняння продажів; розбивки; капіталізації; валового рентного мультиплікатора.

Етапність і послідовність розрахунків ринкової вартості будівель і споруд при використанні методу капіталізації та дисконтованих грошових потоків. Основні методи розрахунку поправок при використанні порівняльного підходу щодо оцінки будівель і споруд: метод порівняння парних продажів; метод прямого аналізу характеристик; експертний метод розрахунку. Застосування витратного підходу до оцінки будівель і споруд. Методи визначення зносу будівель і споруд в процесі оцінки (експертний, метод “строку життя”, розбивки).

Тема 7. ОЦІНКА ВАРТОСТІ МАШИН І ОБЛАДНАННЯ

Завдання, які вирішують за допомогою ринкової оцінки машин, устаткування та інших технічних засобів. Особливості машин і обладнання як об'єктів оцінки. Види вартісної оцінки технічного оснащення підприємства (оцінка “розсипом”, групова, системна оцінка).

Машинний парк підприємства в цілому та його структурних підрозділів; технологічні комплекси; функціонально самостійні машини, агрегати, прилади та механізми. Методи визначення зносу машин і устаткування (“строку життя”, укрупненої оцінки технічного стану).

Етапність розрахунків вартості машин і устаткування: обчислення чистого доходу від функціонування виробничої системи; визначення за допомогою методу "залишку" частини доходу, яка відноситься до машинного парку цієї системи; розрахунок вартості усього машинного парку методом дисконтованих доходів або методом капіталізації.

Сутність та основні етапи найбільш поширених методів витратного підходу: поелементного розрахунку; розрахунку за ціною однорідного об'єкта; індексного методу.

Сутність і сфери застосування методу ринкових порівнянь. Переваги та недоліки методу, основні етапи розрахунків. Критерії вибору об'єкта-аналога.

Тема 8. ОЦІНКА НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

Сутність і особливості нематеріальних активів. Поняття об'єктів виняткових прав (винаходи, корисні моделі, промислові зразки). Секрети виробництва (ноу-хау), які використовуються для цілей бізнесу та оцінки. Охоронні засоби індивідуалізації (товарні знаки, знаки обслуговування та найменування міст походження товарів). Класифікація охоронних результатів творчої діяльності (об'єкти авторського та суміжних прав). Майнові права

користування землею, природними ресурсами, майном та інші. Поняття відкладених витрат і гудволу.

Цілі оцінки нематеріальних активів. Необхідність та зміст експертизи об'єктів інтелектуальної власності, патентів і свідоцтв, прав на інтелектуальну власність.

Сутність та основні етапи методу вартості створення. Види та алгоритм розрахунку витрат на придбання, створення та використання нематеріальних активів. Метод виграшу в собівартості: основні етапи та галузь застосування.

Способи оцінки патентів і ліцензій при продажу. Оцінка вартості ноу-хау та винаходів методом дисконтованих доходів. Використання в оцінці нематеріальних активів методу прямої капіталізації доходу. Сутність методу зайвої (надмірної) рентабельності, що використовується при оцінці вартості підприємства.

Тема 9. КАДРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА: ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНКА

Сутність кадрового потенціалу підприємства. Основні показники, що визначають його рівень (кількісні та якісні). Фактори, які впливають на розвиток кадрового потенціалу підприємства. Можливості розгляду кадрового потенціалу як елементу нематеріальних активів, інтелектуальної власності та пасивів підприємства.

Оцінка рівня використання кадрового потенціалу за показниками рівня організації праці, виробництва, управління підприємством і його функціональними підрозділами. Оцінка ефективності використання кадрового потенціалу за показниками фінансових результатів. Характеристика факторів, що визначають рівень ефективності використання кадрового потенціалу.

Цілі вартісної оцінки кадрового потенціалу підприємства. Методичні підходи щодо оцінки кадрового потенціалу. Сутність і необхідність проведення кадрового аудиту. Дискусійність питань вартісної оцінки кадрового потенціалу.

Тема 10. ОЦІНКА СУКУПНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА (ВАРТОСТІ БІЗНЕСУ)

Цілі та необхідність оцінки ринкової вартості бізнесу. Вибір і застосування майнового, доходного та порівняльного підходів до оцінки вартості бізнесу залежно від функціонального призначення оцінки й особливостей підприємства.

Сутність майнового підходу оцінки вартості підприємства та сфери його застосування, переваги та недоліки. Методи чистих активів, скоригованих чистих активів, метод визначення ліквідаційної вартості підприємства.

Сутність методу дисконтування грошових потоків та його переваги в порівнянні з іншими методами. Основні етапи застосування методу дисконтованих грошових потоків (вибір моделі грошового потоку, визначення тривалості прогностного періоду, ретроспективний аналіз і прогноз виручки від реалізації, витрат, інвестицій, розрахунок щорічного прогностного грошового потоку, визначення ставки дисконту, оцінка поточної вартості грошових потоків та вартості реверсії).

Економічна сутність методу капіталізації прибутку. Його переваги та недоліки. Етапи застосування методу капіталізації при визначенні вартості підприємства: отримання інформації та її аналіз, вибір обсягу прибутку, що буде капіталізуватися, розрахунок адекватної ставки капіталізації; визначення вартості, внесення поправок на недостатню ліквідність та контрольний (неконтрольний) характер власності.

Сутність, базові положення, переваги та недоліки порівняльного (ринкового) підходу до оцінки вартості підприємства. Характеристика методів порівняльного підходу: методу компанії-аналогу, методу угод, методу галузевих співвідношень. Основні етапи застосування методів порівняльного підходу (збір необхідної інформації, складання списку аналогічних підприємств, фінансовий аналіз, розрахунок оцінних мультиплікаторів і вибір їхньої остаточної величини, визначення підсумкової вартості та внесення поправок).

Типи інформації, на якій базується використання порівняльного підходу. Основні етапи та критерії відбору підприємств-аналогів (тотожність продукції, її обсягів, асортименту та якості, тотожність стадій розвитку, узгодженість стратегій розвитку, порівнянність фінансових характеристик).

Поняття, різновиди (інтервальні, моментні) та сфери застосування цінових мультиплікаторів. Їх значення в обґрунтуванні пересічної вартості підприємства.

Тема 11. ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ПОТЕНЦІАЛУ ЗА РІЗНИХ ЦІЛЬОВИХ ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Сутність, принципи та завдання моніторингу поточних можливостей підприємства. Основні етапи організації моніторингу поточних можливостей.

Передумови та вибір альтернативних варіантів розвитку потенціалу підприємства. Діагностика та оцінка перспективного вектору розвитку

потенціалу підприємства.

Характеристика господарських ситуацій, що вимагають застосування спеціальних методів оцінки потенціалу (емісія нових акцій, реорганізація, реструктуризація, санація підприємств-банкрутів тощо).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

1. Чорна М.В., Кушнір Т.Б., Смірнова П.В., Економіка підприємства. Конспект лекцій. Харків 2015. -227с.
2. Акуленко, Н. Б. Экономика предприятия [Текст] : Учебное пособие / А.Д. Буриков, О.И. Волков, В.Я. Поздняков, О. В. Девяткин. – М. : ИНФРА, 2011. – 638 с.
3. Экономика и финансы предприятия / под ред. Т.С. Новашиной. - М.: Синергия, 2014. - 344 с.
4. Захарчин, Г.М. Основи підприємництва: культура, технологія, відповідальність [Текст] : навч. посіб. / Г.М. Захарчин, О.В. Юринець. - К. : Знання, 2011. – 254 с.
5. Іванілов, О. С. Економіка підприємства [Текст] : підручник. 2-ге вид. / О.С. Іванілов. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 728 с.
6. Шегда, А. В. Економіка підприємства: збірник тестів і задач [Текст] : навч. посіб. / А.В. Шегда, Т.Б. Харченко, Ю.А. Сагайдак, Л.О. Пашнюк. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 240 с.
7. Склярєнко, В. К. Экономика предприятия [Текст] : Учебное пособие / В.К. Склярєнко, В.М. Прудников, Н.Б. Акуленко, А.И. Кучеренко. – М. : ИНФРА, 2010. – 255 с.
8. Іванілов, О. С. Економіка підприємства [Текст] : підручн. [для студ. вищ. навч. закл.] / О.С. Іванілов. – К. : ЦУЛ, 2009. – 728 с.
9. Агарков, А.П. Экономика и управление на предприятии / А.П. Агарков [и др.]. - М.: Дашков и Ко, 2013. - 400.
10. Бабук, И.М. Экономика промышленного предприятия / И.М. Бабук, Т.А. Сахнович. - М.: ИНФРА-М, 2013. - 439 с.
11. Баранов О.Г. Планування і контроль на підприємстві / О.Г.Баранов. - Севастополь: СевНТУ, 2012. - 219 с.
12. Баскакова, О.В. Экономика предприятия (организации) / О.В. Баскакова, Л.Ф. Сейко. - М: Дашков и К, 2013. - 372 с.
13. Серікова, Т. М. Економіка підприємства в схемах і таблицях [Текст] : навч. посіб. / Т.М. Серікова, Є.П. Кожанова, В.І. Мельник, Г.М. Шумська. – Х. : ЦУЛ, 2009. – 304 с.
14. Покропивний, С. Ф. Економіка підприємства [Текст] : підручник / М.Г. Грещак, В.М. Колот, А.П. Наливайко та ін.; за заг. ред. С. Ф. Покропивного. – К. : КНЕУ, 2008. – 528 с.
15. Продиус, Ю.И. Экономика предприятия [Текст] : Учебное пособие / Ю.И. Продиус. – Х. : ООО «Одиссей», 2008 . – 432 с.

16. Петрович, Й. М. Економіка підприємства [Текст] : підручник / Й.М. Петрович, А.Ф. Кіт, Г.М. Захарчин, Г.І. Кіндрацька та ін.; за заг. ред. Й.М. Петровича. – 2-ге вид., виправл. – Львів: «Магнолія плюс», видавець СПД ФО В.М. Піча, 2006. – 580 с.

17. Шегда, А. В. Економіка підприємства [Текст] : навч. посіб.: за ред. А.В. Шегди. – К.: Знання, 2005. – 431 с.

2. СТРАТЕГІЯ ПІДПРИЄМСТВА

18. Стратегія підприємства: навч. посіб. для вищих навч. закладів Г. В. Строкович, Нар. укр. акад. [каф. економіки підприємства]. – Х. : Вид-во НУА, 2011. – 180 с.

19. Березін, О.В. Стратегія підприємства [Текст] : навч. осібник / О. В. Березін, М.Г. Безпарточний. – К. : Ліра-К, 2010. – 222 с.

20. Ковтун, І. О. Стратегія підприємства [Текст] : підручник / І. О. Ковтун. – Львів : «Новий Світ – 2000», 2009. – 680 с.

21. Сумець О. М. Стратегія підприємства. Теорія, ситуації, приклади: Навчальний посібник. – К. : ВД «Професіонал», 2005.

22. Саєнко М. Г. Стратегія підприємства: підруч. / М. Г. Саєнко. – Тернопіль: «Економічна думка». – 2006. – 390 с.

23. Клівець, П. Г. Стратегія підприємства [Текст] : навч. посіб. / П. Г. Клівець. – К. : «Академвидав», 2007. – 320 с.

24. Іванов, Ю. Б. Стратегія підприємства [Текст] : підручник / Ю. Б. Іванов, О. М. Тищенко, Т. М. Чечетова-Терашвілі, О. В. Ревенко. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2009. – 560 с.

25. Стратегія підприємства: навч. посіб. для вищих навч. закладів Г. В. Строкович, Нар. укр. акад. [каф. економіки підприємства]. – Х. : Вид-во НУА, 2011. – 180 с.

26. Подольчак Н. Ю. Стратегічний менеджмент: навч. посіб. / Н. Ю. Подольчак. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – 400 с.

3. ПРОЕКТНИЙ АНАЛІЗ

27. Аптекарь, С. С. Проектний аналіз : підручник / С. С. Аптекарь, Ю. Л. Верич. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2008. – 308 с.

28. Бардиш, Г. О. Проектний аналіз : підручник / Г. О. Бардиш ; Національний банк України ; Львівський банківський ін-т. – 2. вид., стер. – К. : Знання, 2006. – 416с.

29. Верба, В. А. Проектний аналіз : підручник / В. А. Верба, О. А. Загородніх. – К. : КНЕУ, 2000. – 322 с.

30. Митяй, О. В. Проектний аналіз : навч. посіб. / О. В. Митяй. – К. : Професіонал ВД, 2008. – 288 с.
31. Чорна, М. В. Проектний аналіз : навч. посіб. / М. В. Чорна. – Харків : Консум, 2003. – 176 с.
32. Богоявленська, Ю. В. Проектний аналіз : навч. пос. – К. : Кондор, 2006. – 336 с.
33. Швець, Л. П. Проектний аналіз [Текст]: навч. посіб. / Л. П. Швець, О. В. Пилип'як, Н. І. Доберчак. – Львів : Новий світ-2000, 2011. – 643 с.
34. Митяй, О.В. Проектний аналіз [Текст]: навч. посіб. / Митяй О. В. – К., 2011. – 311 с.
35. Волков, И. М. Проектный анализ : учеб. пособ. / И. М. Волков, М. В. Грачева ; Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова, Экон. Фак. – М. : ИНФРА-М, 2004. – 494 с.
36. Верба, В. А. Проектний аналіз: слайд-курс : навч. посіб. / В. А. Верба, О. М. Гребешкова ; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. – К. : КНЕУ, 2006. – 236с.
37. Рижиков В. С. Проектний аналіз : навч. посіб. / В. С. Рижиков. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 384 с.
38. Телишевська, Л. І. Проектний аналіз у схемах : навч. посіб. / Л. І. Телишевська ; Харк. нац. екон. ун-т. – Харків : ВД "ІНЖЕК", 2005. – 256с.
39. Никонова И. А. Проектный анализ и проектное финансирование / И. А. Никонова. – М.: Альпина Паблишер, 2012. – 154 с.
40. Аналіз інвестиційних проектів [Текст]: практикум/ А. В. Череп, В. З. Бугай, Є. Л. Білий, А. В. Бугай. – Запоріжжя : ЗНУ, 2010. – 198 с.

4. ПЛАНУВАННЯ І КОНТРОЛЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ

41. Акофф Р. Планирование будущего корпорации / Р. Акофф. – М. : Прогресс, 1985. – 327 с.
42. Бізнес-планування : навч. посіб. / Т.Г. Васильців, Я.Д. Качмарик, В.І. Блонська, Р.Л. Лупак. – К. : Знання, 2013. – 173 с.
43. Бочко О.Ю. Основи планування діяльності підприємств невиробничої сфери : навч. посіб. / О.Ю. Бочко, В.Ф. Проскура. – К. : Ліра-К, 2014. – 218 с.
44. Бурик А.Ф. Планування діяльності підприємства : навч. посібник / А.Ф. Бурик, О.М. Світовий, О.Г. Мачушенко та ін. – К.: Центр навчальної літератури, 2013. – 260 с.
45. Данилюк М.О. Планування і контроль на підприємстві : навч. посіб. / М.О. Данилюк. – К. : Ліра-К, 2015. – 328 с.
46. Зінь Е.А. Планування діяльності підприємства : підручник / Е.А.

Зінь, М.О. Турченко. – К.: Професіонал, 2011. – 320 с.

47. Іванова, В. В. Планування діяльності підприємства : навч. посібник / В. В. Іванова. – Суми: Университетская книга, 2011. – 443 с.

48. Максимова, В.Ф. Контроль в управлінні економічними процесами на підприємстві : навч. посібник / В. Ф. Максимова. – К.: Лібра, 2016. – 210 с.

49. Михалюк Н.І. Планування діяльності підприємств : навч. посіб. / Н.І. Михалюк. – К. : Ліра-К, 2015. – 620 с.

50. Овечкіна О.А. Планування маркетингу : навч. посібник / О.А. Овечкіна, Д.В. Солоха, К.В. Іванова та ін. – К. : ЦУЛ, 2013. – 352с.

51. Планування і діагностика діяльності підприємств : навч. посібник / І.Р. Залуцький, В.М. Цимбалюк, С.Г. Шевченко. – Львів. : Новий світ-2000, 2011. – 320 с.

52. Планування діяльності підприємств. Практикум : навч. посібник / Н. В. Андреюк, Н.С. Скопенко, Л.О. Пашнюк ; КНУ. – К. : ВПЦ “Київський університет”, 2015. – 192 с.

53. Решетняк О.І. Планування та контроль на підприємстві : навч. посібник / О.І. Решетняк. – Харків: Вид-во НУА, 2012. – 348 с.

54. Тарасюк Г. М. Планування діяльності підприємства : навч. посібник / Г. М. Тарасюк, Л. І. Шваб. – 5-е вид.– К.: Каравела, 2012. – 368 с.

55. Тарасюк Г. М. Планування комерційної діяльності : навч. посібник / Г. М. Тарасюк. – 3-е вид.– К.: Каравела, 2016. – 400 с.

56. Тімченко О.Д. Планування і контроль на підприємстві : конспект лекцій з дисципліни / О.Д. Тімченко – Харків: Форт, 2017. – с. 70

57. Филипенко О.М. Планування діяльності підприємства / конспект лекцій у структурно логічних схемах / О.М. Филипенко. – Харків: ХДУХТ, 2012. – 165 с.

58. Филипенко О.М. Планування і контроль на підприємстві : навч. посібник / О.М. Филипенко, В.А. Гросул. – Харків: ХДУХТ, 2011. – 325 с.

59. Хан, Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга / Д. Хан. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 940 с.

60. Швайка, Л. А. Планування діяльності підприємства : навч. посібник / Л. А. Швайка. – К. : Ліра-К, 2014. – 268 с.

5. ПОТЕНЦІАЛ І РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА

61. Закон України про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні № 2658-III [Текст] : офіц. текст : станом на від 12 липня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 47. – Ст. 251.

62. Національний стандарті № 1 «Загальні принципи оцінки майна і

майнових прав» : постанова Кабінету Міністрів України станом на 10.09.2003 р. № 1440 [Текст] : офіц. вид. / Верховна Рада України. – К. : Закони та постанови, 2003. – 121 с.

63. Краснокутська, Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка [Текст] : навч. посіб. / Н. С. Краснокутська. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.

64. Экономический потенциал административных и производственных систем : монография. [текст] ; под общ. ред. О. Ф. Балацкого. – Сумы : Университетская книга, 2006. – 973 с.

65. Федонін, О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка [Текст] : навч. посіб. / О. С. Федонін, І. М. Репіна, О. І. Олексюк. – К.: КНЕУ, 2004. – 316 с.

66. Краснокутська, Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка [Текст] : конспект лекцій в структурно-логічних схемах / Н. С. Краснокутська. – Х.: ХДУХТ, 2005. – 92 с.

67. Краснокутська Н.С. Потенціал і розвиток підприємства [Текст] : робоча програма дисципліни / Н. С. Краснокутська. – Х.: ХДУХТ, 2011 р. – 46 с.

68. Краснокутська Н. С. Потенціал і розвиток підприємства [Текст] : практикум / Н. С. Краснокутська. – Харків : ХДУХТ, 2006. – 152 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

69. Господарський кодекс України. Станом на 10.01.2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.interbuh.com.ua/ua>

70. Кодекс законів про працю України. Станом на 10.01.2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.interbuh.com.ua>

71. Митний кодекс України. Станом на 10.01.2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.interbuh.com.ua>

72. Податковий кодекс України. Станом на 10.01.2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.interbuh.com.ua>

73. Закон України «Про підприємництво»: Редакція закону від 19.06.2009. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=2&user=1264844518750715>. – Заголовок з екрану.

74. Закон України «Про власність» з внесеними змінами та доповненнями: Редакція закону від 20.06.2007. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=13&user=1264844887313376>. – Заголовок з екрану.

75. Закон України «Про господарські товариства»: Редакція закону від 30.12.2009. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi->

bin/laws/main.cgi. – Заголовок з екрану.

76. Закон України "Про оренду майна державних підприємств і організацій": Редакція закону від 22.05.1995. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=3&user=1264845627220724>. – Заголовок з екрану.

77. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»: Редакція закону від 31.12.2009. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. – Заголовок з екрану.

78. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції»: Редакція закону від 13.01.2009. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. – Заголовок з екрану.

79. Закон України «Про систему оподаткування»: Редакція закону від 01.01.2010 р. зі змінами і доповненнями [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. – Заголовок з екрану.

80. Закон України «Про зайнятість населення»: Редакція закону від 08.12.2009. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. – Заголовок з екрану.

81. Закон України «Про оплату праці»: Редакція закону від 01.01.2010. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=2&user=1264846923445236>. – Заголовок з екрану.

82. Закон України «Про інвестиційну діяльність»: Редакція закону від 14.01.2009. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. – Заголовок з екрану.

83. Закону України "Про фінансовий лізинг": Редакція закону від 16.01.2004. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. – Заголовок з екрану.

84. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність»: Редакція закону від 01.01.2007. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. – Заголовок з екрану.

85. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств»: Редакція закону від 17.11.2009. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nau.kiev.ua/nau10/ukr/show.php?uid=1086.383.0>. – Заголовок з екрану.

86. Закон України «Про місцеві податки і збори»: Декрет КМУ: Редакція закону від 10.05.2008 із змінами і доповненнями, внесеними Законами України. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=2&user=1264851187458161>. – Заголовок з екрану.

Навчальне видання

Укладачі: ЧОРНА Марина Віталіївна
ГРОСУЛ Вікторія Анатоліївна
ШИНКАР Світлана Миколаївна
МИХАЙЛОВА Олена Валентинівна
СМІРНОВА Поліна Василівна
ВОЛОСОВ Анатолій Михайлович

ПРОГРАМА АТЕСТАЦІЙНОГО ІСПИТУ

**для здобувачів вищої освіти
зі спеціальності 051 – Економіка
спеціалізації "Економіка підприємства"
ступеню підготовки бакалавр**

Відповідальна за випуск зав. кафедри економіки підприємств харчування та торгівлі д.е.н., проф. М.В. Чорна

План 2019 р., поз. 122

Підп. до друку 10.12.2018 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсет.
Ум. друк. арк. 3,2 Тираж 30 прим.

Видавець і виготівник
Ф-ОП Шейніна О.В.
пр. Гагаріна, 1, Харків, 61001
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2779 від 28.02.2007 р.